

2022

CANCERFONDSRAPPORTEN

Stora luckor i den cancerförebyggande politiken

**CANCER
FONDEN**

Innehåll

Otillräckligt politiskt ansvarstagande för att förebygga cancer	4
--	----------

Cancerfondens granskning av politiska åtgärder	6
---	----------

AVSTAMP I BREDDAD SYN PÅ VAD CANCERFÖREBYGGANDE POLITIK ÄR	7
---	----------

ÖVERVIKTSTRENDEN MÅSTE BRYTAS	9
--------------------------------------	----------

Cancerfondens bedömning av luckorna inom området övervikt	10
Största luckorna: Hälsosam samhällsplanering och ekonomiska styrmedel	11
Mindre luckor: Marknadsföring, märkningar och breda initiativ	12
Minsta luckorna: Rådgivning, information och utbildning	12

TOBAKSBRUKET OCH ALKOHOLKONSUMTIONEN MÅSTE FORTSÄTTA MINSKA	15
--	-----------

Cancerfondens bedömning av luckorna inom området tobak och alkohol	17
Största luckan: Avsaknad av en samordnad tobakspolitik	18
Flera mindre luckor	19
<i>Marknadsföring, märkningar och ekonomiska styrmedel</i>	19
<i>Tillstånd och förebyggande på arbetsplatserna</i>	19
<i>Utbildning, rådgivning och information</i>	20
Minsta luckan: Systembolagets försäljningsmonopol	20

STORA BEHOV AV ATT FÖREBYGGA OHÄLSOSAM SOLEXPONERING	22
---	-----------

Cancerfondens bedömning av luckorna inom området sol	24
Största luckan: Hänsyn till skugga i samhällsplaneringen	24
Mindre luckor: Restriktioner för kosmetiska solarier	24
Minsta luckorna: Föreskrifter och vägledande information	25

CANCERFONDENS FÖRSLAG FÖR EN BRED OCH TRÄFFSÄKER CANCERFÖREBYGGANDE POLITIK	27
--	-----------

Referenser	28
-------------------	-----------

BILAGA 1. BEDÖMNINGSUUNDERLAG OMRÅDET ÖVERVIKT	29
---	-----------

BILAGA 2. BEDÖMNINGSUUNDERLAG OMRÅDET TOBAK OCH ALKOHOL	31
--	-----------

BILAGA 3. BEDÖMNINGSUUNDERLAG OMRÅDET SOL	33
--	-----------

Otillräckligt politiskt ansvarstagande för att förebygga cancer

Cancer är en av de stora folksjukdomarna i Sverige. Cancer innebär stort lidande för alla som drabbas. Antalet som insjuknar har ökat under lång tid och ökningen ser ut att fortsätta. 2020 insjuknade 63 000 personer i cancer. Från 2040 antas hela 100 000 personer få cancer varje år och samhällskostnaderna beräknas ha ökat från 34 miljarder 2016 till omkring 70 miljarder kronor årligen.

Det behövs visioner och konkreta målsättningar för att bryta trenden med att allt fler människor varje år insjuknar i cancer. Den svenska politiken behöver gå från ord till handling och skyndsamt genomföra beprövade åtgärder för att färre ska drabbas. En hög ambitionsnivå för att förebygga cancer har saknats i den svenska cancerstrategin allt sedan den infördes 2009, trots att det finns goda förutsättningar att aktivt påverka antalet cancerfall.

Enligt en rapport som Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi har tagit fram för Cancerfondens räkning (IHE, 2020) kan ungefär 30 procent av all cancer förebyggas om levnadsvanorna blir mer hälsosamma. Det är särskilt viktigt att samhället ger förutsättningar för hälsosamma levnadsvanor med åtgärder som gör att överviktstrenden bryts, tobaksbruket och alkoholkonsumtionen fortsätter minska, samt genom skydd mot ohälsosam solexponering.

Att själv förändra levnadsvanor i mer hälsosam riktning är ofta lättare sagt än gjort. Det är i praktiken ett omfattande samhällsarbete och det behövs stöttande samhällsinstitutioner. Levnadsvanor grundläggs tidigt i livet och påverkas av många olika faktorer. De påverkas av vanor under ens uppväxt, bland familj och vänner och i de sammanhang man rör sig. De påverkas av institutionella ramar, lagar och regler, som

normerar vad som är "rätt och fel". Omgivande miljöer och utbud av mat och dryck har betydelse för vad som är tillgängligt och efterfrågat. Kommersiella aktörer och vilken reklam man exponeras för spelar därmed också in. Viktigt för levnadsvanorna är även de begränsningar och möjligheter som ges av ekonomiska, sociala och arbetsrelaterade förutsättningar, men också av kunskaper och hur man uppfattar sina resurser. Till det kommer förstås även individuella val (Lundberg och Östergren, 2021).

Levnadsvanor formas och upprätthålls genom komplexa samband mellan individ, grupp och samhälle. Det visar vikten av att ha ett helhetsperspektiv på de politiska åtgärder som används för att det ska finnas goda förutsättningar att leva hälsosamt.

Vad gäller förutsättningar för hälsosamma levnadsvanor har politiken länge satt sin förhoppning framför allt till åtgärder som har karaktären av råd till individer som sedan på egen hand förväntas förändra sina val. Cancerfonden kan konstatera att detta inte räcker.

Det är hög tid för Sverige att synliggöra förutsättningar och begränsningar för individuella valmöjligheter som cancerförebyggande politik. Det är särskilt angeläget att uppmärksamma vilka grupper i samhället som har sämst förutsättningar för hälsosamma levnadsvanor.

Ojämligheten i samhället har ökat under en längre tid och vi vet idag att ohälsan är mer utbredd bland personer med kortare utbildning än längre. Det betyder att samhället har ett särskilt ansvar för kompensatoriska åtgärder för att främja hälsosamma levnadsvanor i hela befolkningen.

Krafttag för att främja hälsosamma levnadsvanor är ett av samhällets starkaste verktyg för att minska antalet nya cancerfall och rädda liv. Men intresset för att ta ett större politiskt ansvar för omfattande åtgärder och krafttag är alltför litet.

Cancerfonden har granskat den cancerförebyggande politik som finns hösten 2021. Granskningen är inspirerad av en internationell modell för cancerförebyggande politik (WCRF, 2018) och visar att det finns både större och mindre luckor. Slutsatsen är att synen på vilken

politik som är cancerförebyggande behöver breddas, omfatta fler träffsäkra åtgärder och systematiskt följas upp.

Med en nationell målsättning är det möjligt att utvärdera utvecklingen och synliggöra var det behövs fler riktade och träffsäkra åtgärder. Regeringens mål bör vara att minska antalet påverkbara cancerfall med 30 procent fram till 2030. Det motsvarar en tredjedel av de cirka 15 000 cancerfall som bedöms kunna förebyggas med hälsosammare levnadsvanor som innebär att överviktstrenden bryts, tobaks- och alkoholbruket minskar ytterligare och solexponeringen blir hälsosammare.¹

Den viktigaste slutsatsen av Cancerfondens granskning är att det finns stora och outnyttjade möjligheter för samhället att agera och kraftsamla för en jämlik folkhälsa.

Hela samhället behövs i arbetet mot målet att besegra cancer och stärka folkhälsan. Politiken tar för lite ansvar för en effektiv och träffsäker cancerförebyggande politik. Det krävs en samlad nationell strategi för att förebygga cancer.

CANCERFONDEN VILL ATT:

- Regeringen sätter ett mål om att minska antalet påverkbara cancerfall med 30 procent fram till 2030.
- Regeringen tar fram en nationell strategi för att förebygga cancer, byggd på den modell som World Cancer Research Fund International förordar och som introduceras i denna rapport.
- En myndighet, förslagsvis Folkhälsomyndigheten, förvaltar den cancerförebyggande modellen och sprider kunskap om den. Målgruppen är beslutsfattare på alla politiska nivåer.
- Det görs en årlig rapportering av vad stat, regioner och kommuner har gjort för att uppfylla målen i den nationella strategin för att förebygga cancer i syfte att utvärdera och förbättra politiken.

¹ Det finns ytterligare riskfaktorer för cancer som kan förebyggas, till exempel risker kopplade till miljöföroreningar och i arbetsmiljön (IHE, 2020).

Cancerfondens granskning av politiska åtgärder

Cancerfonden har granskat vilken cancerförebyggande politik som finns i Sverige inom områdena övervikt och fetma, tobak och alkohol samt sol hösten 2021.

Granskningen fokuserar främst på nationella politiska åtgärder, men med en utblick på regioner och kommuner som har ett stort ansvar för genomförandet av politiken i Sverige.

Cancerfondens syfte med granskningen är att vidga vyerna och perspektiven på vad cancerförebyggande politik är och kan vara, samt att visa var vi i Sverige har de största och minsta luckorna när det gäller politiska åtgärder för att förebygga cancer.

Risken att bli sjuk och i värsta fall dö av cancer påverkas av många olika faktorer. Strukturella och individuella förhållanden samspelar och skapar komplexa samband för hur levnadsförhållanden skapas och ser ut. Det gör att en framgångsrik cancerförebyggande politik behöver ha en bred ansats och ta avstamp i flera perspektiv samtidigt.

Cancerfonden presenterar därför en modell som i framtiden kan användas för att både synliggöra brister, följa utvecklingen och förbättra den cancerförebyggande politiken i Sverige.

Hela samhället behövs i arbetet mot målet att beseгра cancer och stärka folkhälsan.

**För att framgångsrikt förbygga cancer
behövs helhetsperspektiv, höga
ambitioner och konkreta målsättningar.**

Avstamp i breddad syn på vad cancerförebyggande politik är

För att framgångsrikt förbygga cancer behövs helhetsperspektiv, höga ambitioner och konkreta målsättningar. I dagens samhälle, med en ökning av ojämlika livsvillkor, ligger för mycket preventivt fokus på råd till individer och för lite fokus läggs på strukturella förändringar som skulle möjliggöra och ge förutsättningar för fler att göra hälsosamma val. Konsekvensen är att flera avgörande cancerförebyggande åtgärder uteblir (jmf. Lundberg och Östergren, 2021). Att på egen hand bryta invanda mönster och skapa förutsättningar att själv välja goda levnadsvanor är svårt och ibland inte möjligt. De flesta som försökt bryta en ohälsosam vana vet att stöd och hjälp är avgörande för att klara det. Politik kan göra viktig skillnad och skapa hälsofrämjande förutsättningar på samhällsnivån som innefattar alla.

Med hjälp av en ny cancerförebyggande modell, inspirerad World Cancer Research Fund International (WCRF), vill Cancerfonden hjälpa politiken att lyfta blicken.

Modellen gör det möjligt att synliggöra luckor i den svenska folkhälsopolitiken även på en strukturell och institutionell nivå. Cancerfondens utvärdering av luckorna visar att Sverige har goda möjligheter att påverka förutsättningar för hälsosamma levnadsvanor även på nivåer som handlar om lagar och regler. Något som i sin tur har stor betydelse för de sociala normer om "rätt och fel", "bra och mindre bra", som också påverkar levnadsvanor.

Det centrala med WCRF-modellen (se figur 1) är därmed den breda synen på var politiken kan sätta in åtgärder för att förebygga cancer och också över lag bidra till förbättrad folkhälsa i hela befolkningen.

Modellen utgår från tre övergripande delar där strukturella och individuella perspektiv sammanfattas och bidrar till en större helhet. Det handlar om politiska åtgärder för:

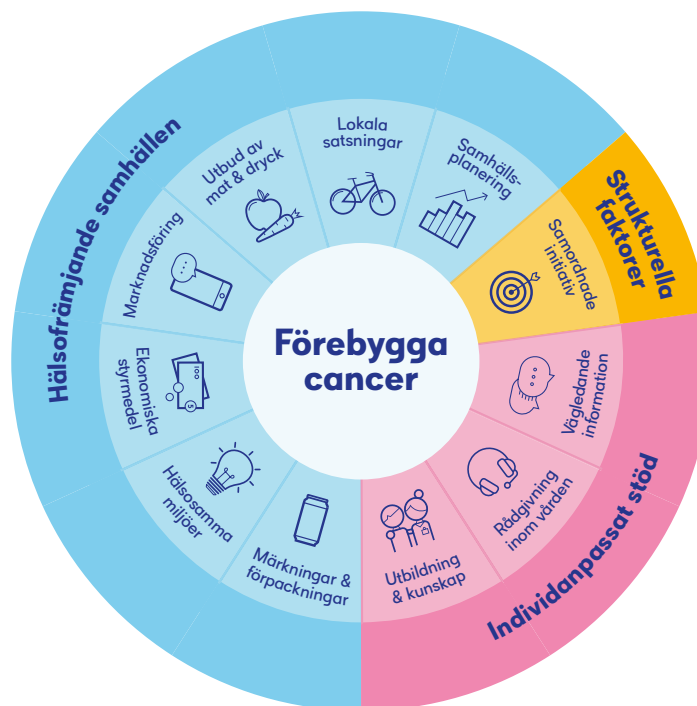
- Hälsofrämjande samhällen
- Individanpassat stöd
- Strukturella faktorer

Granskningen koncentreras till de tre grupper av riskfaktorer som är särskilt viktiga för att minska nya cancerfall i Sverige. Det handlar om övervikt och fetma, tobaksbruk och alkoholkonsumtion, samt ohälsosam solexponering.

Fokus för granskningen ligger på individuellt påverkbara risker där det behövs större politiskt ansvarstagande för att på olika sätt ge bättre stöd för hälsosamma levnadsvanor.²

² Det finns ytterligare riskfaktorer som dock inte granskas inom ramen för denna rapport. Det är infektioner, miljöföroreningar och exponering för cancerframkallande ämnen i arbetsmiljön (IHE, 2020).

Figur 1. Modell för cancerförebyggande samhälle inspirerad av World Cancer Research Fund International (WCRF, 2018).

Modellen ger en karta över alla de politikområden som behöver fyllas för att förebygga cancer. Den synliggör vilken typ av åtgärder som behövs, inte minst att det är nödvändigt med "både och"-politik snarare än "antingen eller"-politik för jämlik hälsa. I hälsofrämjande samhällen finns det goda förutsättningar att leva hälsosamt och då är det lättare för befolkningen att göra det.

Cancerfondens budskap när det gäller cancerprevention är att en heltäckande politik för att besegra cancer innehåller mer strukturella åtgärder.

Våra levnadsvanor formas av det samhälle vi lever i, de strukturer som finns omkring oss, av våra resurser och hur vi uppfattar dem likväl som av våra preferenser. Våra val påverkas också starkt av vanor som etablerats i unga år och av miljöfaktorer som tillgång, exponering och pris på livsmedel och andra hälsofarliga produkter.

Samhällen befinner sig i ständig förändring och politiken har därför ett betydande ansvar för den miljö och de normer som så starkt formar våra val (jmf. Lundberg och Östergren, 2021). Med en väl utformad politik finns stora möjligheter att minska förekomsten av cancer rejält.

Överviktstrenden måste brytas

Övervikt och fetma, matvanor och fysisk inaktivitet orsakade tillsammans nästan sex procent av alla cancerfall år 2018 enligt IHE (2020).

Hälsosammare matvanor, mer fysisk aktivitet och minskad övervikt och fetma har stor potential att minska antalet nya cancerfall.

För att nå dit krävs en bredare och mer offensiv cancerförebyggande politik. Cancerfondens granskning visar att de största politiska luckorna gäller bristen på hälsosamma matmiljöer och ekonomiska styrmedel. I Sverige behöver också marknadsföringsrestriktioner, märkningar och samordnade samhällsförändrande initiativ utvecklas vidare. De minsta politiska luckorna inom området övervikt finns i fråga om råd, information och utbildning av barn och unga.

Sedan mitten på 1970-talet har vi i Sverige och runtom i världen sett en kraftigt ökad tillgång på energirika livsmedel genom den så kallade snabbmatsinvasionen. Livsmedel som innehåller mycket fett, socker och salt har i allt högre grad blivit en del av våra matvanor. För få personer når ännu upp till Livsmedelsverkets nationella mål för 2020³ och rekommendationerna om hälsosamma matvanor.

Intaget av livsmedel som söta drycker, bakverk, feta mejerivaror och salt är för högt. Det gäller även konsumtionen av rött kött och charkuteriprodukter. Samtidigt är intaget av grönsaker och frukt, fullkorn, vegetabiliska oljor och fisk och skaldjur för lågt (Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket, 2017). Detta gäller särskilt för män och personer med kortare utbildning. Kvinnor och personer med längre utbildning äter jämförelsevis mest hälsosamt.

Våra förändrade och mer ohälsosamma matvanorna har sammanfallit med en samhällsutveckling som innebär mer stillasittande och mindre fysisk aktivitet i vardagen. Bilåkande har ökat samtidigt som cykelresor under lång tid har minskat.⁴ Fler motionerar förvisso regelbundet, men det gäller främst äldre åldersgrupper. Stillasittande fritid har generellt blivit vanligare över tid, i synnerhet bland personer med kort

utbildning.

Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket skriver i sin gemensamma rapport "Förslag till åtgärder för ett stärkt, långsiktigt arbete för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet", från 2017, s. 7:

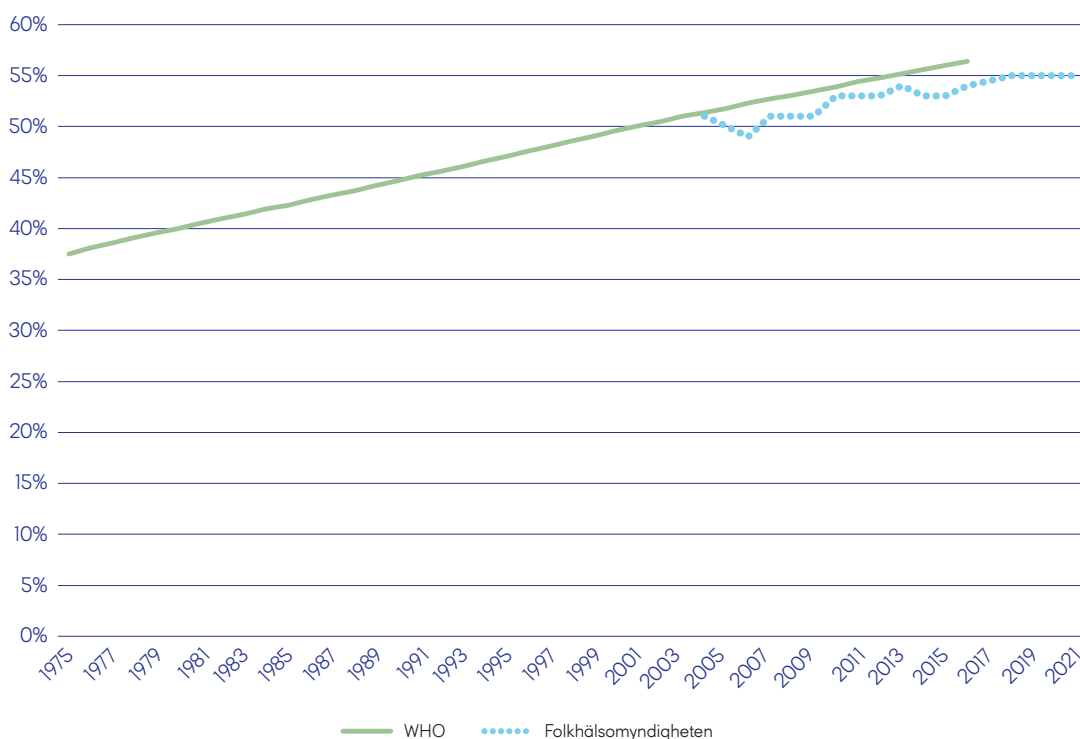
Ohälsosamma mat- och rörelsevanor och sjukdomarna som de orsakar har globalt pekats ut som ett resultat av en fetmafrämjande, "obesogen", livsmiljö som har utvecklats sedan senare delen av 1900-talet. Exempel på detta är en ökad tillgänglighet till mat dygnet runt, relativt lägre matpriser, ett större utbud och marknadsföring av ohälsosam mat, större portionsstorlekar, mindre fysiskt aktiva yrken och färre transporter till fots och cykel.

Förändrade matvanor och fysisk aktivitet påverkar överviktstrenden också i Sverige. Den innebär att andelen i befolkningen med övervikt har ökat sedan mitten av 1970-talet (se diagram 1). Den senaste siffran från Folkhälsomyndigheten anger att mer än varannan i den vuxna befolkningen är överviktig i meningen har ett BMI som är lika med eller högre än 25.

3 Indikatorerna och målen till 2020 var enligt Livsmedelsverket (2016) att andelen kvinnor och män som äter grönsaker respektive frukt mer sällan än en gång per dag har minskat till 20 procent, att andelen kvinnor och män som dricker läsk, saft och andra sötade drycker mer än en gång i veckan har minskat till 10 procent, samt att andelen kvinnor och män som äter fisk och skaldjur mer sällan än en gång per vecka har minskat till 10 procent. Nationella folkhälsoenkäten visar att de målsättningarna inte nås 2021 (Folkhälsomyndigheten).

4 Cykelresorna har dock ökat något åren 2016 till 2019.

Diagram 1. Andelen överviktiga (BMI=> 25) i den vuxna befolkningen, 1975–2021. Åldersstandardiserad utveckling. Både kvinnor och män.

Källa: WHO och Folkhälsomyndigheten, nationella folkhälsoenkäten.

Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät visar vidare att andelen med övervikt (BMI 25,0–29,9) har legat stabilt runt 38 procent perioden 2004 till 2021. Däremot har andelen med fetma (BMI => 30,0) ökat från 12 till 18 procent under samma period.

Såväl nationella folkhälsoenkäten som SCBs undersökningar av levnadsförhållanden (ULF) pekar på såväl köns- som socioekonomiska skillnader gällande övervikt och fetma. Övervikt är mer utbrett bland män medan de socioekonomiska skillnaderna är mindre. Fetma är vanligare bland personer i arbetaryrken och med kortare utbildning. Däremot är könsskillnaderna mindre.

Hälsosamma matvanor och fysisk aktivitet är i allmänhet vanligare i grupper med längre utbildning än kortare och enligt Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket (2017) minskar inte skillnaderna över tid.

Som ovan nämnts visar denna granskning att det är otillräckligt att fokusera enbart på

individuella åtgärder för att minska övervikt och fetma i befolkningen. De strukturella samhällsförändringarna på senare tid har varit stora och har genomgripande påverkat människors förutsättningar att leva hälsosamt. För att minska nya cancerfall är det nödvändigt att flytta fokus till evidensbaserade åtgärder som bryter den nuvarande överviktstrenden.

Cancerfundens bedömning av luckorna inom området övervikt

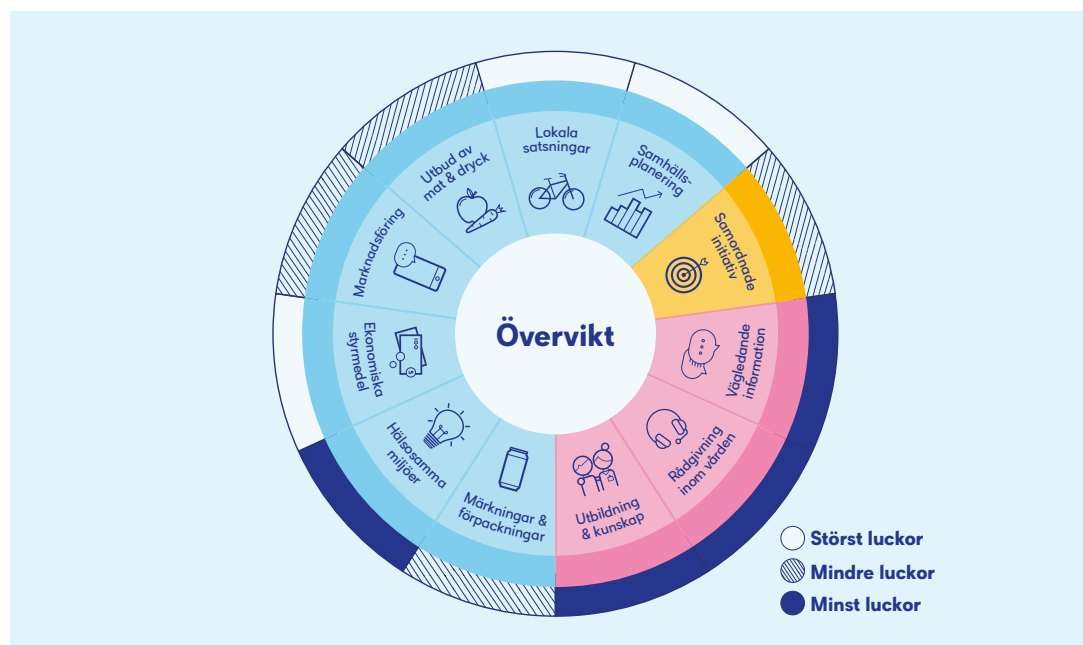
Politiken för att minska förekomsten av cancer till följd av övervikt och fetma, matvanor samt fysisk inaktivitet är otillräcklig. De nationella politiska åtgärder som finns handlar i hög grad om rekommendationer, allmänna råd, vägledning, riktlinjer och uppdrag. Dessa åtgärder fungerar normerande, men är inte tillräckligt styrande. Många åtgärder är också förlegade och inte heller tillräckligt kompensatoriskt inriktade. Nya sätt, som är skräddarsydda för det samhälle vi lever i nu och

som angriper de komplexa samhällsproblem som handlar om ohälsosamma matvanor och fysisk inaktivitet, är i allt för hög grad frånvarande på den politiska dagordningen.

Cancerfondens samlade bedömning är att det finns både mindre och större luckor i poli-

tiken ansvarstagande för samhällsinstitutioner som stödjer hälsosamma levnadsvanor. Politik som ger goda förutsättningar för människor att leva hälsosamt och hållbart kan förbättras. Det framkommer av figur 2 nedan.⁵

Figur 2. Bedömning av luckor i den nationella politiken inom området övervikt.

Största luckorna: Hälsosam samhällsplanering och ekonomiska styrmedel

Enligt Cancerfondens finns det stora luckor när det gäller politiska åtgärder för att minska den påverkbara risken för cancer kopplat till prevention av övervikt och fetma. Politiken för att bryta överviktstrenden är därför förknippad med betydande svagheter.

Inom området övervikt visar granskningen att politiken är jämförelsevis sämst på hälsosamma städer och samhällen. Folkhälsomyndigheten har visserligen lyft betydelsen av det de kallar "matmiljön", det vill säga de faktorer i vår omgivning som bidrar till att forma individuella val kring mat. Det finns till exempel studier som visar att utomhusreklam oftare

marknadsför hälsoskadliga produkter i socio-ekonomiskt utsatta områden. Livsmedelsverket har också i en rapport om matutbudet i och kring skolor lyft behovet av att utreda och testa metoder för att skapa hållbara matmiljöer för barn och unga i samhällsplaneringen. Exempel kan hämtas från Sydkorea där det finns tydliga regler kring matutbudet i närheten av skolor så som ett förbud av försäljning av energitäta och näringsfattig mat, inklusive snabbmat och läsk, i skolans lokaler och inom 200 meter från skolor (WCRF, 2018).

Inom området livsmedel och mat finns i princip inga politiska åtaganden alls i Sverige när det gäller samhällsplanering för hälsosamma städer med avseende på matmiljöer. Det som finns gäller framför allt de fysiska miljöerna. Där

⁵ Hela bedömningsunderlaget redovisas i tabellform i bilaga 1.

är målsättningen att det ska vara lätt att gå och cykla samt att det ska finnas grönområden som är tillgängliga för alla. Det är en målsättning som, enligt exempelvis Kommissionen för jämlik hälsa (2017), bedöms vara viktig för att sänka tröskeln för att röra sig i vardagen. Cancerfonden vill se mer aktiva förebyggande åtgärder, både generella och riktade, inom matvanor och fysisk aktivitet för att överviktstrenden ska kunna brytas.

Ekonomiska styrmedel används i liten grad i cancerpreventivt syfte. Den policy som finns för att främja fysisk aktivitet är att arbetsgivare kan erbjuda subventionerad motion och friskvård som personalförmån samt att politiken subventionerar barn- och ungdomsidrotten i syfte att fler ska kunna delta.

På livsmedelsområdet saknas ekonomiska styrmedel helt trots att Statskontoret (2019) visat att en punktskatt på drycker med tillsatt socker har potential att minska intaget av socker brett i befolkningen. Detta har även Kommissionen för jämlik hälsa (2017) lyft fram, samt inte minst att detta antas ha störst inverkan på personer i grupper med kortare utbildning som också är de som i högst grad konsumerar sockersötade drycker (Folkhälsomyndigheten).

Cancerfonden tycker att en producentavgift på sockersötade drycker är ett självklart första steg. Det är en träffsäker och evidensbaserad åtgärd som kommer att få ett positivt utfall ur jämlikhetssynpunkt. Samtidigt är det önskvärt att politiken överväger nya sätt att främja konsumtion av hälsosamma livsmedel. Exempelvis har sänkt skatt på frukt och grönsaker positiv inverkan på bättre matvanor (se Kommissionen för jämlik hälsa, 2017).

Mindre luckor: Marknadsföring, märkningar och breda initiativ

I Sverige är vi mindre bra på marknadsföringsbegränsningar av ohälsosam mat och dryck. Den enda marknadsföringsrestriktion som finns är ett generellt reklamförbud för barn. Förbudet har inte alls hängt med utvecklingen med sociala medier eller hur reklam ser ut och varierar

beroende på var man bor och tendensen till mer reklam för ohälsosam mat och dryck i socioekonomiskt utsatta områden. Lagstiftningen gällande marknadsföring av ohälsosamma livsmedel riktad mot barn måste skärpas och anpassas till det nya medielandskapet.

Politiken är också onödigt svag när det gäller paketering och märkning av hälsosam mat. Även om nyckelhålmärkningen är väl etablerad sedan lång tid tillbaka, skulle den typen av märkningar kunna förbättras så att det blev lättare för konsumenterna att identifiera hälsosamma livsmedel.

Inom området övervikt finns två politiska åtgärder som syftar till bredare genomslag på levnadsvanorna. Det ena gäller att regeringen under 2020 tillsatte en kommitté⁶ med uppdrag att i samverkan med ett flertal aktörer lämna förslag som främjar ökad fysisk aktivitet. Uppdraget avslutas i mars 2023 och det uttalade syftet är att hitta sätt att bryta överviktstrenden. Det andra gäller att regeringen gett Livsmedelsverket och Folkhälsomyndigheten ett uppdrag att ta fram nationella mål med indikatorer för en tydlig inriktning på arbetet med en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion i Sverige. Uppdraget avslutas i januari 2024.

Utöver det finns ett ytterligare ett regeringsuppdrag, som syftar till ett förbättrat utbud av mat (och dryck): Livsmedelsverket ska verka för en överenskommelse med livsmedelsindustrin om minskat socker- och saltinnehåll i livsmedel. En eventuell överenskommelse vilar dock på frivillighet. Det finns ingen tvingande åtgärd.

Det saknas en bredare övergripande ansats när det gäller politiska förslag för att förebygga cancer som orsakas av övervikt och fetma. Cancerfonden anser att en nationell handlingsplan för hälsosamma levnadsvanor behöver tas fram.

Minsta luckorna: Rådgivning, information och utbildning

När det gäller goda och hälsosamma matvanor ligger styrkan för Sveriges del i riktlinjerna för hur näringsriktiga måltider i offentliga verksam-

⁶ Kommittén tillsattes i början av november 2020, och ersatte då den nationella samordnaren som fick uppdraget redan i april 2020. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/11/kommitte-for-framjande-av-okad-fysisk-aktivitet/>

heter ska se ut och att den måltidsmodellen, som vilar på de nordiska näringsrekommendationerna från 2012, gäller för de avgiftsfria skolmåltiderna i förskolan och grundskolan. Näringsrekommendationerna omfattar förvisso alla åldrar, men eftersom det är viktigt att så tidigt i livet som möjligt etablera goda matvanor bedöms de avgiftsfria skolmåltiderna vara den viktigaste politiska cancerförebyggande åtgärden. I grundskolan kan även skolämnet hem- och konsumentkunskap bidra cancerpreventivt då alla unga därigenom får utbildning och kunskaper om vad som är hälsosamma matvanor.

Även gällande fysisk aktivitet finns i Sverige politiskt fokus på skolan. Dels genom vägledning och allmänna råd om hur förskole- och skolgårdar bör se ut för att stimulera att barn och unga rör på sig. Dels genom skolämnet idrott och hälsa som finns både i grundskolan och gymnasieskolan.

Mot bakgrund av samhällsutvecklingen de senaste årtiondena skulle satsningar på goda matvanor och fysisk aktivitet inom ramen för skolan, inklusive barnomsorgen, samtidigt kunna bidra ännu mer till att tidigt etablera och stötta hälsosamma levnadsvanor. Det är viktigt inte minst ur köns- och socioekonomiskt perspektiv.

Skolan har en unik ställning i det alla barn finns samlade där under lång tid, tidigt i livet. Det är därför viktigt att enskilda kommuner och olika skolor har förutsättningar att leva upp till de råd och rekommendationer som finns när det gäller exempelvis hälsosamma matmiljöer och skolgårdars utformning såväl som att skolans kompensatoriska uppdrag kan uppfyllas. Ytterst är det ett politiskt ansvar.

De höga ambitionerna om att Sverige ska vara det bästa landet att vara barn i förpliktiga och ska innebära att vi som land satsar mer på barn och ungas hälsa. Inte minst i perspektivet av att barn och unga har en lagstadgad mänsklig rättighet om bästa möjliga hälsa, vilket inbegriper rätten till näringsriktig mat och rätten till skydd mot mat som är skadlig för hälsan. Det kan utvidgas till bättre möjligheter att prova på och delta i olika idrottsaktiviteter. Kommissionen för jämlik hälsa (2017) pekar på att det många

kan vara dyrt med idrott, vilket missgynnar barn och unga vars föräldrar har begränsade ekonomiska resurser.

Samhället har ett kompensatoriskt uppdrag och det finns ett stort samhällsansvar för att skapa goda förutsättningar för jämlik hälsa bland barn och unga.

Mat- och rörelsevanor inom ramen för skolgången skulle kunna utvecklas för att bidra ännu mer till cancerförebyggande och hälsosamma levnadsvanor. Cancerfonden vill att minst 60 minuters rörelse utöver skolämnet idrott och hälsa, ska ingå i varje skoldag.

I Sverige bedömer Cancerfonden även att rådgivning inom hälso- och sjukvården är ett jämförelsevis starkt politikområde. Det finns nationella riktlinjer för prevention och behandling av ohälsosamma levnadsvanor. Det är viktigt och positivt. Det som är svagheten med nationella riktlinjer är att genomslaget är oklart för att resurser och tillämpning sannolikt ser olika ut regionalt. Givet att överviktstrenden inte är bruten och att det är väl belagt att intaget av ohälsosam mat är för högt, behövs rimligen fler aktiva politiska insatser. Arbetet med riktlinjerna måste intensifieras och det behövs kompetens och förutsättningar för att strukturellt arbeta hälsofrämjande och preventivt inom primärvården.

För att framgångsrikt kunna förebygga cancer måste övervikt och fetma förebyggas redan i barndomen (se också ovan). De nationella riktlinjerna omfattar även barn och unga, men det saknas både förutsättningar och kompetens för att strukturellt arbeta hälsofrämjande och preventivt med barn och unga inom bland annat primärvården. Det är viktigt att politiskt åtgärda de bristerna. Kanske kan Sverige också inspireras av Finland och utöka insatserna för goda levnadsvanor inom ramen för mödra- och barnhälsovården.

Även inom de områden där den cancerförebyggande politiken är jämförelsevis stark finns det mer att göra. Cancerfonden vill lyfta behovet av särskilda informationsinsatser för att öka kunskapen om risken för cancer som har samband med övervikt och fetma, ohälsosamma matvanor och fysisk inaktivitet.

För att framgångsrikt minska de påverkbara cancerfallen som orsakas av övervikt och fetma, matvanor och fysisk inaktivitet krävs det betydligt högre politiska ambitioner.

Samhället har förändrats stort de senaste årtiondena och med det har förutsättningarna för goda levnadsvanor påverkats strukturellt och institutionellt. Sociala normer har förändrats, tillgången på ohälsosam mat har ökat samtidigt som stillasittande och bilåkande har ökat. Det gör att det är otillräckligt att peka enbart på vad individen bör göra i termer av att välja rätt livsmedel och fysisk aktivitet.

Överviktstrenden måste brytas för att få ner antalet påverkbara cancerfall. Politiska åtgärder med fokus på förbättrad matmiljö behöver tas fram och genomföras.

Det är särskilt viktigt att etablera goda levnadsvanor tidigt i livet vilket innebär att satsningar på rådgivning till föräldrar och inom skolan behöver stå i centrum. Det behövs även fler åtgärder för jämlik hälsa som tar sikte på köns- och socioekonomiska skillnader i övervikt och fetma, matvanor och fysisk inaktivitet.

CANCERFONDEN VILL ATT:

- En nationell handlingsplan för hälsosamma levnadsvanor ska tas fram.
- Arbetet med Socialstyrelsens nationella riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor intensifieras.
- En producentavgift på sockersötade drycker ska införas.
- Lagstiftningen gällande marknadsföring av livsmedel riktad mot barn ska skärpas och anpassas till det nya medielandskapet.
- Samhällsplaneringen ska främja ökad fysisk aktivitet för alla människor genom livet.
- Minst 60 minuters rörelse varje dag ska införas under skoldagen, utöver undervisning i idrott och hälsa.
- Informationsinsatser ska genomföras för att öka befolkningens kunskaper om sambanden mellan ohälsosam mat och cancer, samt mellan fysisk inaktivitet och cancer.

Tobaksbruket och alkoholkonsumtionen måste fortsätta minska

Tobaksrökning och alkoholkonsumtion orsakade 13 procent av alla cancerfall år 2018 enligt IHE (2020). Minskad daglig tobaksrökning och lägre alkoholkonsumtion har därmed stor potential att minska antalet nya cancerfall.

För att nå dit krävs en bredare och mer offensiv cancerförebyggande politik. Cancerfondens granskning visar att den största luckan inom området tobak och alkohol är avsaknaden av ett helhetsgrepp gällande tobakspolitiken. I Sverige finns ibland skillnader i styrkan i regleringar av marknadsföringsrestriktioner och märkningar mellan tobak och alkohol. Gemensamt är att skärpningar behöver utvecklas, i synnerhet vad gäller begränsningar av alkoholreklam och varningstexter på alkoholprodukter. Även rådgivning inom vården och information om sambandet alkohol och cancer bör utvecklas.

Den minsta luckan inom området tobak och alkohol gäller den del av alkoholpolitiken som handlar om Systembolagets detaljhandelsmonopol. Där är Sverige ett föregångsland.

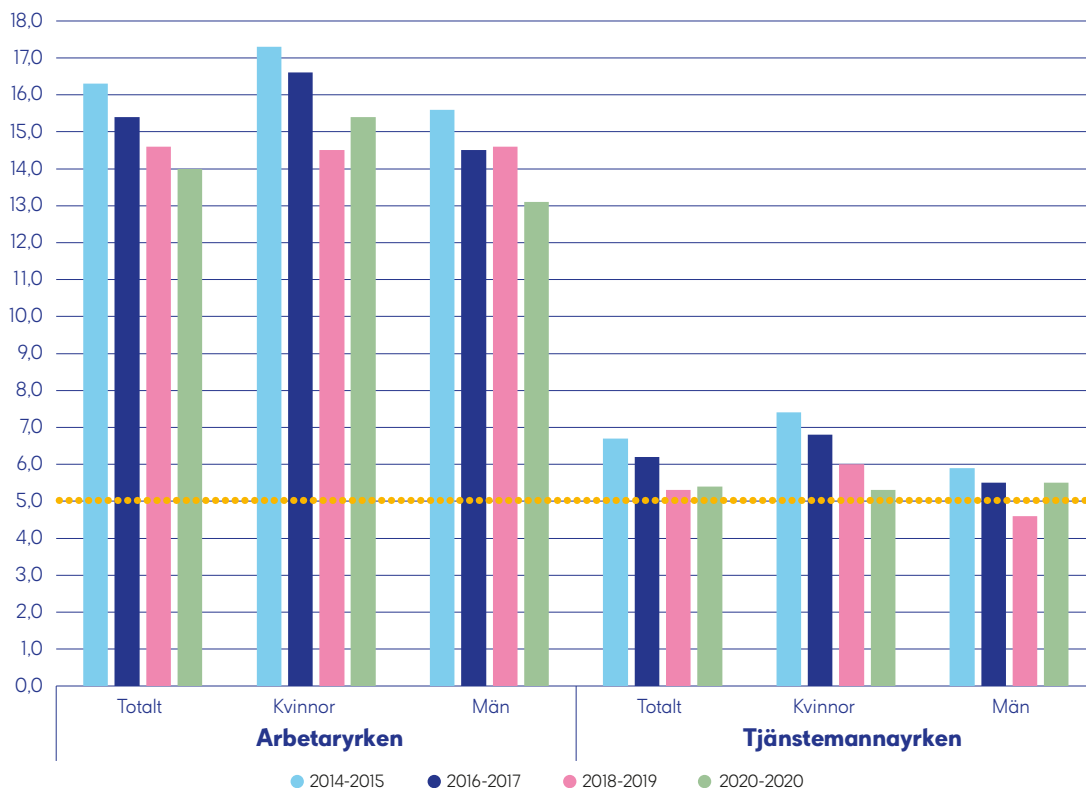
Sett över längre tid har tobaksrökningen i befolkningen minskat. De senaste åren har minskningen inte fortsatt lika påtagligt. Den svenska regeringens mål är att Sverige ska vara rökfritt 2025. Det definieras som att färre än fem procent av befolkningen ska röka tobak på daglig basis.

Enligt Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät rökte sex procent av befolkningen 16 till 84 år på daglig basis 2021. På övergripande nivå är vi därmed nästan framme vid femprocentmålet, men de socioekonomiska skillnaderna är stora. Den dagliga tobaksrökningen är enligt SCBs undersökning av levnads-

förhållanden betydligt högre i arbetaryrken än i tjänstemannayrken perioden 2014 till 2020. I arbetaryrken är det också fler kvinnor än män som röker på daglig basis (se diagram 2).

För att tjänstemannagrupperna ska nå regeringsmålet måste rökningen minska med mindre än en procentenhet. De tangerar nästan målet om fem procent som röker dagligen. För att kvinnor i arbetaryrken ska nå det målet måste den dagliga rökningen mer än halveras och minska med tio procentenheter. För män i arbetaryrken krävs en minskning på motsvarande sju procentenheter.

Diagram 2. Daglig tobaksrökning, 2014-2020. Befolkningen 16 år och äldre.

Källa: SCB, Undersökning av levnadsförhållanden (ULF).

Åtgärder som bidrar till att minska den dagliga rökningen behöver framför allt riktas till vuxna med kort utbildning och i arbetaryrken. Det finns stora möjligheter att minska antalet nya cancerfall om tobaksrökningen minskar ytterligare.

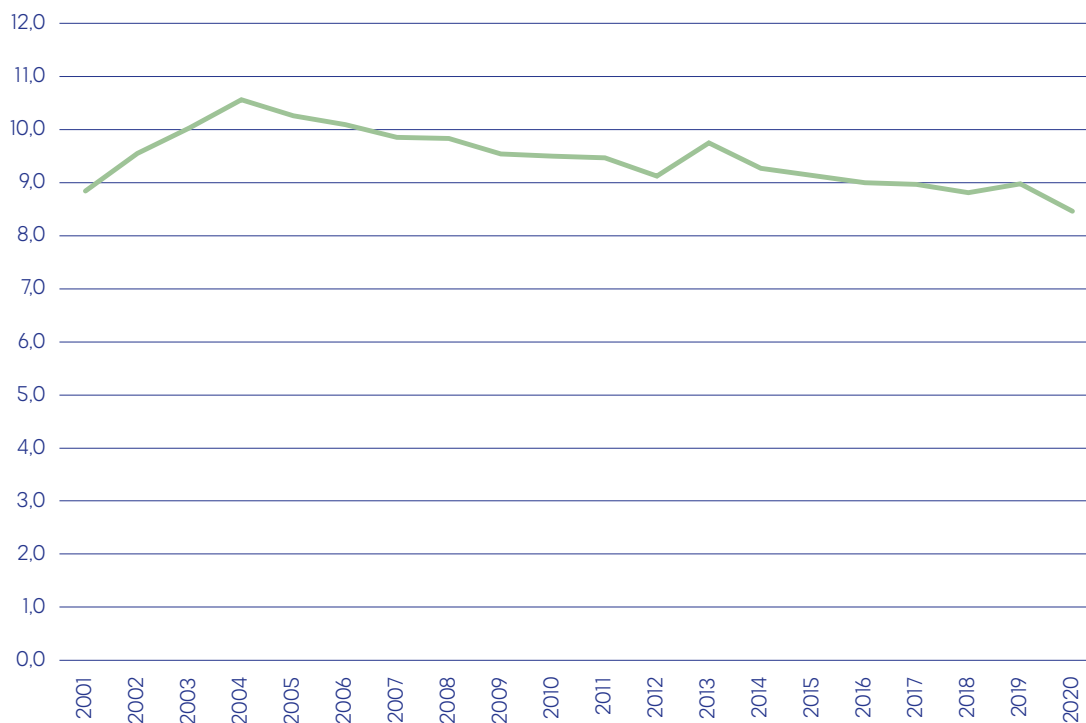
Alkoholkonsumtionen har inte samma socioekonomiska mönster som tobaksrökning. Generellt gäller dock att det finns könsskillnader som innebär att män konsumerar mer alkohol än kvinnor.

Över lag har totalkonsumtionen av alkohol minskat något sedan 2003 sett till perioden

2001 till 2020 (se diagram 3). Den totala konsumtionen av alkohol är relativt stabil och trots en nedåtgående trend uppger Systembolaget att alkoholkonsumtionen fortfarande är högre än i mitten av 1990-talet.

Nedgången mellan 2019 under 2020 är knuten till de sociala restriktionerna under Coronapandemin (CAN, 2021). Det är oklart om den minskningen kommer att bestå när samhället successivt öppnar upp till mer normala sociala förhållanden igen.⁷

⁷ I Sverige är det framför allt förstärkande och sociala motiv som ligger bakom alkoholkonsumtionen. Exempelvis säger 51 procent i befolkningen 18 till 84 år att man gillar känslan av att ta ett glas och 41 procent menar att fester och andra tillställningar blir roligare om man dricker alkohol (CAN, 2020). Pandemin har inneburit omfattande restriktioner för restaurang- och nattklubsbesök men också hemmafester och stora middagar, vilket antas ha bidragit till minskat sällskapsdrickande.

Diagram 3. Totalkonsumtion i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre, 2001-2020.

NOT: I totalkonsumtion ingår registrerad, oregistrerad och total alkoholskaffning.

Källa: CAN, monitoreringarna.

I genomsnitt motsvarade totalkonsumtionen av alkohol cirka 8,5 liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre 2020.

Alkoholkonsumtion ökar risken att drabbas av cancer. Forskningen visar att det är större risk för alkoholrelaterad cancer med hög konsumtion än låg, men att det samtidigt inte finns någon "cancersäker" lägre gräns. Få är medvetna om att det samband som finns mellan alkoholkonsumtion och ökad risk för cancer.

Att kunskapen om sambandet mellan alkohol och cancer är för låg är ett problem. Om kunskapen ökade skulle det kunna påverka normer kring alkoholkonsumtion. Det finns vinster med förändrade sociala normer kring alkohol i termer av minskad risk för cancer.

Cancerfondens bedömning av luckorna inom området tobak och alkohol

När det gäller politikens ansvar för att begränsa tobaksbruket och alkoholkonsumtionen finns flera viktiga politiskt beslutade åtgärder på plats sedan lång tid tillbaka. Åtgärder som har återhållande effekt på tobaksbruket och alkoholkonsumtionen.

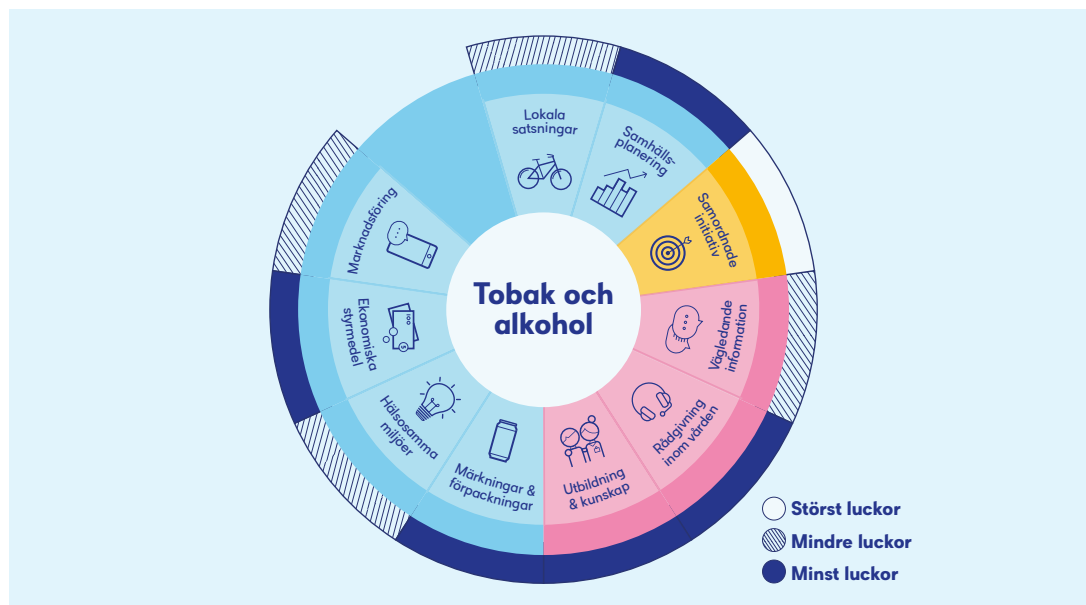
Bristerna inom tobakspolitiken är framför allt avsaknaden av målsättningar och att politiken inte uppdateras efter den nya tobaksmarknaden och det nya medielandskapet. Det saknas både åtgärder för minskad tobaksrökning i alla samhällsgrupper och åtgärder för att på sikt helt fasa ut tobaksrökning. Samtidigt utmanas alkoholpolitiken av starka politiska intressen.

Det finns både större och mindre luckor i den cancerförebyggande politiken inom området tobak och alkohol. Ibland är luckorna större inom tobak och ibland inom alkohol. Både skillnader och likheter lyfts fram nedan.

I figur 3 presenteras dock en sammanvägd bedömning av tobaks- och alkoholområdet som

helhet.⁸ Det finns många områden som kan fyllas med nya träffsäkra åtgärder.

Figur 3. Sammanvägd bedömning av luckor i den nationella politiken inom området tobak och alkohol.⁹

Största luckan: Avsaknad av en samordnad tobakspolitik

Den största luckan i den cancerförebyggande politiken relaterad till området tobak och alkohol handlar om bristen på helhetssyn och sammanhållna politiska åtgärder för att minska tobaksanvändningen.

Starkt bidragande till det är att det inte finns en konkret handlingsplan för hur regeringens mål om ett rökfritt Sverige 2025 ska nås. Allt för få kommuner har också anslutit sig till att jobba aktivt med den målsättningen.

Den största svagheten på tobaksområdet är att det saknas en handlingsplan med tydliga mål för hur tobaksrökningen helt ska fasas ut i samhället. Det behövs ett samordnat och brett politiskt ansvarstagande för att skydda kommande generationer från tobak. För att förebygga tobaksrelaterad cancer måste sam-

hället göra mer för att ingen ska börja använda tobak samtidigt som de som är tobaksrökare får bättre stöd för att sluta.

Handlingsplanen behöver sträcka sig längre än till 2025 och även fokusera på hur de stora socioekonomiska skillnaderna i daglig tobaksrökning ska tacklas. Det brådskar.

En annan brist är att Sverige i början av 2022 står utan en samlad strategi för alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin, ANDT. Förslaget till förnyad strategi föll i riksdagen våren 2021, men regeringen ska lägga fram (ännu) ett nytt förslag i slutet av februari 2022. Förhoppningsvis innebär det att Sverige får en samlad strategi för bland annat tobaks- och alkoholpolitiken för de kommande åren. Om inte kommer det att ha negativ betydelse inte minst på insatser för hur tobaksbruket ska minska ytterligare.

8 Hela bedömningsunderlag finns i tabellform i bilaga 2.

9 När det gäller tobak och alkohol bedöms inte politikområdet "Utbud av mat och dryck". Den delen ses inte som tillämplig för området tobak och alkohol.

Flera mindre luckor

Det finns samtidigt relevanta politiska åtgärder som håller tillbaka tobaksbruket och alkoholkonsumtionen, men många av dem behöver utvecklas vidare för att bli mer effektiva och träffsäkra.

Marknadsföring, märkningar och ekonomiska styrmedel

Inriktningen på de politiska åtgärderna är likartade för tobak och alkohol. Däremot skiljer det sig hur hårda och styrande vissa regleringar är. Det gäller exempelvis marknadsföringsbegränsningar, hur förpackningar får se ut och ekonomiska styrmedel.

Marknadsföringsrestriktionerna runt tobak är betydligt starkare än de som gäller för alkohol. Det beror bland annat på att varken alkoholreklam i TV och i sociala medier är effektivt begränsat när det gäller alkohol. Reglerna för marknadsföring av alkohol behöver skärpas. Inspiration kan hämtas från vårt grannland Norge som sedan 1975 har förbjudit all marknadsföring av alkohol (WCRF, 2018).

För tobak ställs också relativt hårda krav på hälsoinformerande etiketter och förpackningsstorlekar i på tobaksprodukter i avskräckande syfte. Det saknas för alkohol.

Två viktiga åtgärder för att ytterligare skärpa tobakslagstiftningen och begränsa exponeringen av tobak i samhället är att lagstifta om att tobak ska förvaras dolt i butiker och att tobaksförpackningar utformas helt neutralt och utan logotyper. Cancerfonden vill även att det ska ställas krav på varningstexter på alkoholförpackningar.

En aktiv prispolitik med höga punktskatter är central för den restriktiva tobaks- och alkoholpolitiken. Den används inte tillräckligt effektivt. Frånsett den årliga prisindexeringen höjdes tobaksskatten senast 2015 och alkoholskatten, som inte heller prisindexeras, höjdes senast 2017. Nästa aviserade höjning är 2023. Det är positivt, men Cancerfonden vill se regelbundet återkommande rejäla skattehöjningar på både tobak och alkohol. När skattehöjningarna sker mer sporadiskt sjunker priserna på grund av inflationen. Skatterna behöver höjas varje år för att prispolitiken inte ska urholkas och få mindre effekt.

Inom området tobak är en skärpning av lagstiftningen kring nya nikotinprodukter på väg (i juli 2022). Med det uppfylls ett krav som Cancerfonden länge har haft på politiken, att regleringen av e-cigarett ska ligga i linje med lagstiftningen för vanliga cigaretter och att den ska omfatta e-cigarett både med och utan nikotin.

Även med den skärpningen kommer en svaghet kvarstå. Det är att vi i Sverige inte har en enhetlig reglering av samtliga tobaksprodukter, vilket gör att det finns helt oreglerade produkter som driver mot tobaksrökning. För Cancerfonden är det viktigt att tobakspolitiken utvecklas med avseende på den här svagheten.

Cancerfonden vill att ambitionsnivån höjs när det gäller det politiska ansvarstagandet för att begränsa marknadsföring, skärpa varningstexter och att hålla höga priser för att förebygga cancer som orsakas av tobak och alkohol. Det finns behov av förbättringar.

Tillstånd och förebyggande på arbetsplatserna

Det krävs tillstånd för att få sälja tobak och servera alkohol och det är kommunerna som ansvarar för tillståndsgivningen. För alkohol finns också restriktioner för vilka tider på dygnet man får servera alkohol. Restriktionerna är hårdare runt alkohol än tobak.

Hur kommunerna ger tillstånd och hur det påverkar alkohilmiljöerna i städer och samhällen finns det bristfälliga kunskaper om. Det finns dock regelverk som innebär att kommunerna har möjlighet att förhindra restaurangetableringar med alkoholservering i särskilt känsliga områden som nära skolor, fritidshem och idrottsanläggningar, bostadsområden, platser där övervägande ungdomar vistas, samt i områden där kända problem med kriminalitet och missbruk förekommer. Kommunerna ska bedöma eventuella risker med nyetablering av restauranger med serveringstillstånd i relation till ordning och nykterhet likväl som utifrån om det finns särskilda risker för människors hälsa. Om kommunerna bedömer att det finns sådana risker, kan serveringstillstånd nekas.

Det är oklart vilka principer kommuner tillämpar när det gäller tillstånd för att servera

alkohol. Här behövs mer kunskap för att synliggöra vad som skulle kunna utvecklas för att förbättra de cancerförebyggande åtgärderna. Det är oklart även när det gäller tillstånd för försäljning av tobaksvaror och tobaksliknande varor.

I Sverige finns även regleringar kring både tobak och alkohol på arbetsplatserna. Ett exempel är rätten till en rökfri arbetsmiljö och att det ska finnas policy kring alkohol och droger på arbetsplatserna. Därtill finns ett brett förbud mot rökning i offentliga miljöer.

En viktig fråga är hur normerande den här typen av lagstiftning och riktlinjer är och hur tillämpningen ser ut i praktiken. Potentiellt sett skulle förebyggande insatser på lokal nivå kunna stärkas.

Det skulle dels kunna handla om att permanenta de förstärkta tillsynskontroller via länsstyrelserna 2021 till 2025, dels göra mer kopplat till arbetsplatserna där de allra flesta vuxna vistas en stor del av den vakna tiden. Folkhälsomyndighetens och Alnas gemensamma utvecklingsprojekt om alkoholförebyggande insatser i arbetslivet bör kunna tas tillvara och resultera i konkreta åtgärder.

Utbildning, rådgivning och information

I Sverige finns utbildning om riskerna med både tobak och alkohol integrerat i grund- och gymnasieskolan. Det framkommer av styrdokument och läroplaner för grundskolan och gymnasieskolan. Kunskaperna om tobaksbruk och risken för cancer är välkända. Detsamma gäller inte alkohol och cancer. Det finns behov av att se över hur utbildning om tobaksbruk och alkoholkonsumtion ser ut för att öka kunskaperna om i synnerhet risken för cancer kopplat till alkohol.

Det finns även stödjande åtgärder för förändrade tobaks- och alkoholvanor inom hälso- och sjukvården. De nationella riktlinjerna för prevention och behandling av ohälsosamma levnadsvanor innefattar tobak och alkohol och det finns särskilt fokus på vård och stöd vid missbruk och beroende likväl som stöttning genom kvalificerade rådgivande samtal, och vid behov läkemedel, för att sluta röka. Cancerfonden vill att hälso- och sjukvårdens arbete med riktlinjerna för hälsosamma levnadsvanor ska intensifieras.

Cancerfonden menar också att det behövs särskilda informationsinsatser för att öka kunskapen om kopplingen mellan alkohol och cancer då kunskapen om alkoholens betydelse för risken att få cancer är låg.

Det finns över lag större kunskap och mer stöd för att minska tobaksbruket jämfört alkoholkonsumtionen. Även när det gäller utbildning och kunskaper, rådgivning inom vården och vägledande information finns det behov av större politiskt ansvarstagande när det gäller åtgärder som kan minska risken för tobaks- och alkoholrelaterad cancer.

Minsta luckan: Systembolagets försäljningsmonopol

När det gäller cancerförebyggande levnadsvanor kopplat till tobak och alkohol bedömer Cancerfonden att den svenska alkoholpolitiken är klart starkast. Sverige har träffsäkra politiska åtgärder i linje med den cancerförebyggande modellen (WCRF, 2018) tack vare Systembolagets detaljhandelsmonopol. Det innebär att totalkonsumtionen av alkohol hålls tillbaka. Monopolet begränsar tillgången till alkohol genom regler som påverkar antalet butiker och hur de placeras samt öppettiderna för försäljning. Det gör att Sverige har en stark policy för att främja hälsosamma städer och samhällen när det gäller alkohol.

Cancerfonden anser att politikens inriktning ska vara att bevara Systembolagets detaljhandelsmonopol och stå emot de starka intressen som återkommande trycker på för att luckra upp detsamma, exempelvis när det gäller gårdsförsäljning av alkohol.

Den restriktiva alkoholpolitik som finns i och med detaljhandelsmonopolet håller tillbaka alkoholkonsumtionen, vilket är cancerförebyggande. En uppluckring hotar den förebyggande effekt som finns på plats och som fungerar väl. Det är viktigt att detaljhandelsmonopolet ligger fast.

Cancerfondens granskning visar att politiken inte tar tillräckligt stort ansvar för åtgärder som kan normera och stötta människor att leva hälsosamt med avseende på alkohol och tobak.

På tobaksområdet når politiken inte hela vägen fram och tobaksbruket står för den enskilt största andelen påverkbara cancerfall. Det gör att det finns mycket starka skäl att täppa till luckorna i tobakspolitiken. Det finns oreglerade tobaksprodukter och lagstiftningen hänger inte med. De socioekonomiska skillnaderna i daglig tobaksrökning är fortsatt stora. Det gör att det saknas både ett helhetsgrepp och konkreta åtgärder för att komma längre och helt fasa ut tobaksanvändningen i samhället.

Den svenska alkoholpolitiken behöver utvecklas med avseende på mer effektiva marknadsföringsbegränsningar och varningstexter. Kunskapen om hur kommunerna ger serveringstillstånd skulle behöva öka och fler insatser kopplat till alkohol kan sannolikt vidtas på arbetsplatser. Kronjuvelen i den svenska alkoholpolitiken är Systembolagets detaljhandelsmonopol som fungerar väl för att begränsa alkoholkonsumtionen och därmed risken för alkoholrelaterad cancer. Monopolet är viktigt att försvara och bevara mot de återkommande påtryckningarna för att luckra upp det.

Med tydliga målsättningar och en utveckling av nuvarande politiska åtgärder kan antalet cancerfall orsakade av tobaksbruk och alkoholkonsumtion minska kraftigt.

CANCERFONDEN VILL ATT:

- Arbetet med Socialstyrelsens nationella riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor intensifieras.
- En konkret handlingsplan med tydliga delmål för ett rökfritt Sverige som sträcker sig längre än 2025 ska tas fram.
- Tobaksförpackningar ska utformas neutralt och utan logotyper.
- Ett exponeringsförbud införs så att tobaksförpackningar inte ska synas i butik.
- Regleringen av e-cigarettor och andra nikotinprodukter ska harmoniseras med lagstiftningen för cigarettor och gäller så väl e-cigarettor med nikotin som utan.
- Regelbundna och betydande höjningar av tobaks- och alkoholskatten ska genomföras.
- Sverige ska upprätthålla en restriktiv alkoholpolitik med försäljningsmonopol.
- Lagstiftningen gällande marknadsföring av alkohol ska utökas.
- Varningstexter på alkoholförpackningar ska införas.
- Informationsinsatser för att öka kunskapen hos allmänheten om sambandet mellan alkohol och cancer ska genomföras.

Stora behov av att förebygga ohälsosam solexponering

Exponering för solens UV-strålar orsakade nästan sju procent av alla cancerfall 2018 enligt IHE (2020). Hälsosammare solvanor och förändrade attityder till solning har stor potential att minska antalet nya cancerfall i framtiden.

För att nå dit krävs en bredare och mer offensiv cancerförebyggande politik. Den största luckan inom området sol handlar om bristen på sol och skugga-perspektiv i stads- och samhällsplaneringen. I Sverige bör även restriktionerna av kosmetiska solarier utvecklas vidare, helst så att de förbjuds helt. De minsta luckorna i den cancerförebyggande politiken inom det här området gäller föreskrifter och vägledande information.

Den största riskfaktorn för hudcancer malignt melanom är exponering för UV-strålning. För kvinnor förklaras nästan 90 procent av malignt melanom med exponering för UV-strålning. För män är andelen ännu högre, 94 procent (IHE, 2020).

Antalet nya fall av malignt melanom i huden har ökat markant under lång tid. Män drabbas i högre grad än kvinnor av malignt melanom. Drygt 2 400 män och 2 150 kvinnor fick hudcancer år 2019. I diagram 4 framkommer vidare utvecklingen av malignt melanom över tid hela perioden 2000 till 2019.

Diagram 4. Nya cancerfall malignt melanom i huden, 2000–2019. Åldersstandardiserad förekomst per 100 000 enligt befolkningen år 2000. Alla åldrar.

Källa: Socialstyrelsen

Solvanor och attityder till solning förändras förhållandevis långsamt. En rapport framtagen på uppdrag av Strålsäkerhetsmyndigheten från 2018 pekade på vissa förändringar (Kairos

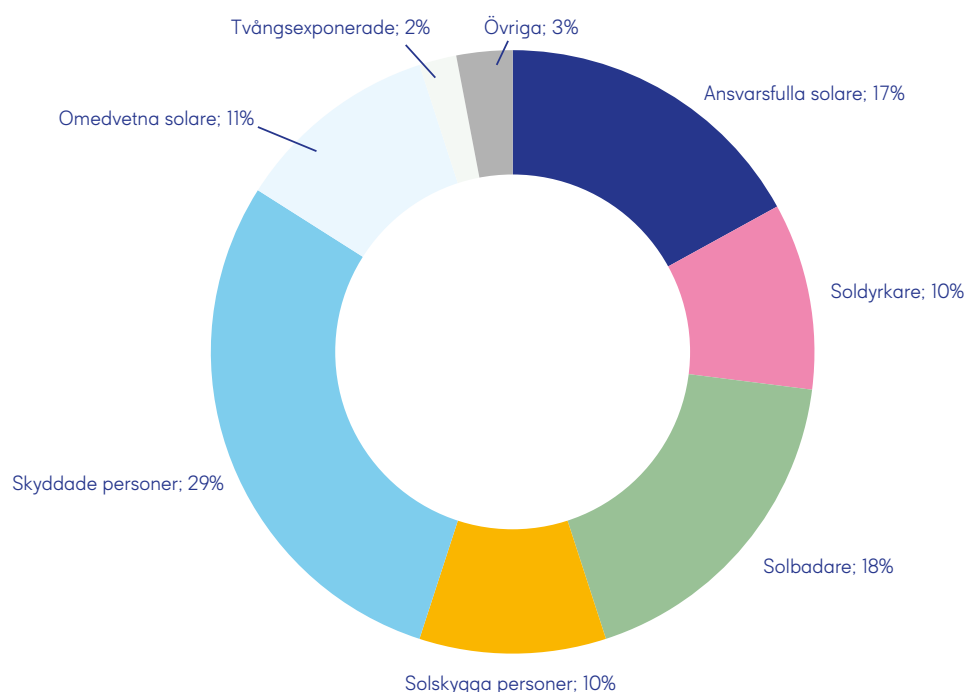
Future, 2018).

Fler i befolkningen tillhörde jämfört med tidigare mätningar så kallade solgrupper som följer Strålsäkerhetsmyndighetens råd om att vistas

i solen på ett hälsosamt sätt. Det gäller de grupper som i diagram 5 nedan karaktäriseras som ansvarsfulla solare och skyddade solare. Det viktigaste solskyddet uppges vara kläder, men fler tycks också söka sig till skugga när de känner att de fått tillräckligt med sol. Solskydds-krämer är även det ganska vanligt och ökande, vilket även gäller solglasögon.

Föräldrar är också över lag bra på att använda solskydd för sina barn. Ett mönster där är att yngre föräldrar är mer medvetna om solskydd än äldre, särskilt gällande skyddande kläder och att inte vistas i solen mitt på dagen. Föräldrar som skyddar sig själva mot solen är bättre på att också skydda sina barn (Kairos Future, 2018).

Diagram 5. Olika solgrupper i den vuxna befolkningen, 2018.

NOT: Solgrupperna är skapade utifrån hur de intervjuade svarat på ett antal påståenden om attityder till solning.

Källa: Kairos Future, 2018

Det är de mest solpositiva grupperna, soldyrkarna och solbadarna, som exponerar sig för solen i allra högsta grad och på alla platser där det är möjligt, sommartid såväl som vintertid. Soldyrkare tillhör också de som mest solar i solarier, 14 procent jämfört med 3 procent i hela befolkningen 2018.

Det är främst vid utlandssemestrar som den ohälsosamma och farliga solexponeringen sker, följt av på badplatser i Sverige. Ungefär hälften av de som deltog i solvaneundersökningen

2018 svarade att de hade bränt sig i solen. Det främst vid badplatser utomlands (44 procent) och i Sverige (29 procent).

Andelen som utsätts för solstrålning genom arbetet var 16 procent och av dem uppgav nästan en femtedel, vilket motsvarar 175 000 personer, att de bränt i solen på arbetet.

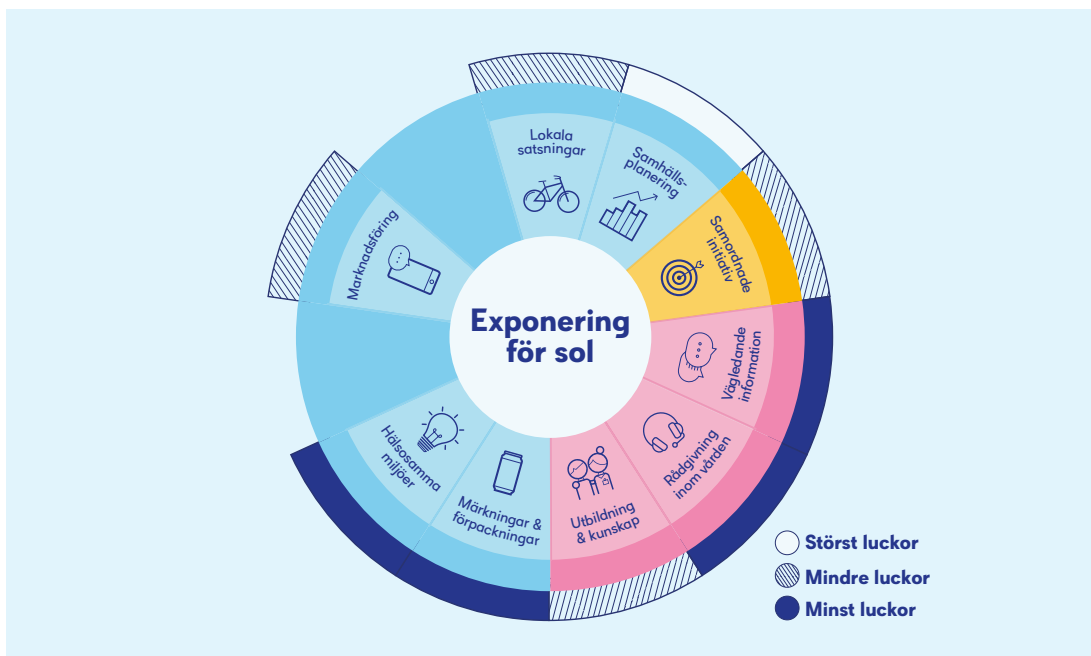
Det finns tecken på att fler vistas i solen på ett hälsosamt sätt, men utvecklingen går för långsamt för att risken för cancer till följd av ohälsosam solexponering ska brytas. För det krävs mer.

Cancerfundens bedömning av luckorna inom området sol

De politiska åtgärderna för att minska förekomsten av hudcancer till följd av ohälsosam solexponering är relativt väl utvecklade i Sverige. Det finns föreskrifter, rekommendationer, allmänna råd, och riktlinjer av olika slag såväl som vägledande information till både barn och vuxna.

Detta fungerar normerande, men kan kritiseras för att inte vara tillräckligt styrande i konkret handling, vilket gör att det finns utrymme för förbättringar som ännu mer påverkar sociala normer hur man vistas på ett hälsosamt sätt i solen. I figur 4 framkommer bedömningen av luckorna i det politiska ansvarstagandet för hälsosamma solvanor.¹⁰

Figur 4. Bedömning av luckor i den nationella politiken inom området sol.¹¹

Största luckan: Hänsyn till skugga i samhällsplaneringen

I Sverige är vi sämst på att ta in perspektivet av hälsosamma solvanor i stads- och samhällsplaneringen. I fråga om hälsosamma städer och samhällen har Cancerfonden genom kartläggningen inte kunnat hitta policy som rör just sol och skugga. Den luckan skulle kunna fyllas med någon form av rekommendation eller riktlinje om att värna befintliga skuggiga platser och bygga så att det finns tillgång till skuggiga platser i stadsmiljöer.

Mindre luckor: Restriktioner för kosmetiska solarier

I Sverige kan vi göra mer för att minska ohälsosam solning. Politiken är onödigt svag när det gäller just detta. I stället för enbart skärpta krav på att säkerställa att de som solar på kosmetiska solarier är över 18 år och att ställa krav på obligatorisk hälsoinformation på solarier, kan Sverige göra som Australien och Brasilien och förbjuda kosmetiska solarier helt. Det är en enkel och effektiv cancerförebyggande åtgärd som Cancerfonden förespråkar.

10 Hela bedömningsunderlag finns i tabellform i bilaga 3.

11 När det gäller säker exponering för sol bedöms inte politikområdena "Utbud av mat och dryck" och "Ekonomiska styrmedel". De delarna ses inte som tillämpliga på området sol.

Minsta luckorna: Föreskrifter och vägledande information

Cancerfondens bedömning är att vi i Sverige är jämförelsevis bra på säkra arbetsplats- och skolmiljöer genom de föreskrifter om att lekplatser på förskole- och skolgårdar såväl som arbetsplatser ska skydda barn och arbetstagare från ohälsosam solexponering.¹²

Ett genomgående problem är att det inte finns heltäckande kunskaper om brister och problem kopplat till den konkreta tillämpningen av riktlinjer och föreskrifter. Det kan finnas regionala skillnader och uteblivna prioriteringar, eller att kunskapen om föreskrifternas krav är låga osynliggjorda.

Frågan här är därför snarast hur väl dessa föreskrifter tillämpas och efterlevs. Cancerfondens uppfattning är att alla kommuner ska säkerställa att Boverkets råd för skuggiga platser vid förskolor och skolor genomförs. En granskning som Cancerfonden gjort indikerar att många kommuner brister i detta arbete och en utvärdering skulle behövas.

Det finns även frågetecken kring hur det egentligen fungerar för många som arbetar i yrken med mycket utomhusvistelse. Ungefär 16 procent av arbetstagarna jobbar utomhus och 2018 var det omkring 175 000 arbetstagare som brände sig i solen till följd av arbete utomhus (Kairos Future, 2018). Det kan rimligen ses som en indikation på att det finns mer för arbetsmarknadens parter att göra för att motverka ohälsosam solexponering för arbetstagare som jobbar utomhus.

Ett annat jämförelsevis starkt politikområde för Sveriges del rör vägledande information om hur barn och vuxna bör vistas i solen för att minska risken för hudcancer. Information är lättillgänglig via 1177 Vårdguiden och med det regeringsuppdrag som Strålsäkerhetsmyndigheten fick 2019, har nya informationsmaterial och informationskampanjer riktade till både barn och vuxna tagits fram. Inom ramen för samma regeringsuppdrag har myndigheten tillsammans med Regionala cancercentrum i samverkan (RCC), även tagit fram en ny webbutbildning om

solvanor för små barn riktad till förskolepersonal och personal inom barnhälsovården.

Uppdraget ska slutrapporteras i mars 2022. Det är viktigt att lärdomar och erfarenheter tas tillvara och att den politiska ambitionsnivån när det kommer till att förebygga och motverka ohälsosamma solvanor och hudcancer inte sänks. Strålsäkerhetsmyndigheten har inget nytt uppdrag eller ny finansiering som det ser ut nu, men Cancerfonden tycker att regeringen ska prioritera den frågan.

Cancerfonden vill även betona vikten av regelbundet återkommande informationskampanjer och -insatser. Med tanke på var och när exponeringen för solen är som störst framstår det som särskilt viktigt med information inför och under varje sommar, men även runt höst- och jullov när många reser utomlands. Det är också viktigt att särskilt rikta information till de mest solpositiva grupperna, som ovan kallas soldyrkare och solbadare. Det är de som i högst grad exponerar sig för UV-strålning. Det kan också vara viktigt att mer generellt nå män, som tycks anpassa sig till säkra solvanor i lägre grad än kvinnor och också oftare än kvinnor får hudcancer (se ovan). Det allra viktigaste är att förändra normer och attityder till solexponering. Politiken kan ta större ansvar för att så sker.

12 Strålsäkerhetsmyndigheten utfärdar också allmänna råd om riktvärden på UV-strålning. Dessa gäller bland annat för ljusbågar (elsvetsning) och glödlampor.

Risken att få cancer orsakad av ohälsosam solexponering kan påverkas. Den senaste kartläggningen om solvanor och attityder till solning visar att det framför allt är vid utlandssestrar och vid badplatser i Sverige som den farliga exponeringen för sol äger rum (Kairos Future, 2018).

Trenden tycks samtidigt vara att fler och fler blir försiktigare med att vistas i solen och att föräldrar i allmänhet och de yngre i synnerhet, är bra på att skydda sina barn från solen. Trots det förändras solvanor eller attityder till solen allt för långsamt.

Åtgärderna för att förebygga ohälsosam solexponering behöver intensifieras för att minska antalet cancerfall. Många av de som arbetar utomhus tycks ha större behov av skydd mot ohälsosam exponering för solen. Män tycks i lägre grad än kvinnor förändra sitt solbeteende.

Politiken kan bidra med fler åtgärder som ökar det förebyggande arbetet mot ohälsosam solexponering. Det är viktigt med åtgärder som inte enbart har fokus på vad individen gör för att skydda sig mot solen.

CANCERFONDEN VILL ATT:

- Alla kommuner ska säkerställa att Boverkets råd för skuggiga platser vid förskolor och skolor genomförs.
- Förbud mot solariesolande för kosmetiskt bruk ska införas.
- Informationsinsatser för bättre solvanor ska genomföras regelbundet.

Cancerfondens förslag för en bred och träffsäker cancerförebyggande politik

Cancerfondens granskning och bedömning visar att politiken måste ta ett större ansvar för samhällsinstitutioner som normerar, stöttar och ger människor förutsättningar att leva hälsosamt.

Det är möjligt att kraftigt minska cancer i befolkningen om överviktstrenden bryts, tobaks- och alkoholbruket minskar ytterligare och solexponeringen blir hälsosammare.

Ska vi nå dit krävs trendbrott. Det går inte snabbt nog åt rätt håll och ibland går utvecklingen till och med åt fel håll. Trendbrotten kräver att politiken tar ett större ansvar än hittills. För mycket av den cancerförebyggande politiken handlar idag om råd till individer och konsekvensen är att flera avgörande politiska åtgärder uteblir. Att på egen hand bryta in- vanda mönster och välja goda levnadsvanor är svårt och ibland omöjligt. Politik kan göra viktig skillnad.

Den cancerförebyggande politiken handlar om att skapa förutsättningar för att leva med hälsosamma vanor. Cancerfonden har därför lanserat en ny cancerförebyggande modell, inspirerad av World Cancer Research Fund International, för att utforma och utvärdera politiken. Cancerfondens granskning visar att det finns både större och mindre luckor i den cancerförebyggande politiken. Dessa luckor måste fyllas för att vi som samhälle, tillsammans, ska kunna besegra cancer.

För att fylla luckorna krävs ett samlat nationellt cancerförebyggande arbete som bygger på den internationella cancerförebyggande modellen. Det behövs både nya politiska mål och beslut om politiska åtgärder som leder mot målen. Målen måste även genomföras, följas upp och utvärderas (jmf. Statens Folkhälsoinstitut, 2010). Folkhälsomyndigheten bör ges i uppdrag att ansvara för ett sådant arbete.

CANCERFONDEN VILL ATT:

- Regeringen sätter ett mål om att minska antalet påverkbara cancerfall med 30 procent fram till 2030.
- Regeringen inkluderar den cancerförebyggande modellen i arbetet med cancerstrategin och tar fram en handlingsplan med ambitiösa och mätbara mål om att minska antalet påverkbara cancerfall.
- En myndighet, förslagsvis Folkhälsomyndigheten, förvaltar den cancerförebyggande modellen och sprider kunskap om den. Målgruppen är beslutsfattare på alla politiska nivåer.
- Det görs en årlig rapportering av vad stat, regioner och kommuner har gjort för att uppfylla målen i den nationella strategin för att förebygga cancer i syfte att utvärdera och förbättra politiken.

Strukturella och individuella förhållanden samspelar och skapar komplexa samband för hur levnadsförhållanden skapas och ser ut. Det gör att en framgångsrik cancerförebyggande politik behöver ha en bred ansats och ta avstamp i flera perspektiv samtidigt.

Hela samhället behöver arbeta mot målet att besegra cancer och stärka folkhälsan. Politiken

tar för lite ansvar för en bred och träffsäker cancerförebyggande politik. Det krävs en samlad nationell strategi för att förebygga cancer.

Cancerfonden vill att politiken ska vara modig. Det blir den med målet att minska antalet påverkbara cancerfall med 30 procent till 2030. Det är dags för det nu.

Referenser

CAN (2020). "Svensk alkoholkultur – stabil eller föränderlig? En jämförelse av dryckesmönster, motiv, attityder och problem mellan 2015 och 2020". CAN Rapport 196. November 2020.

CAN (2021). "Självrapporterade alkoholvanor i Sverige 2004–2020". CAN Rapport 204. Oktober 2021.

Cancerfonden (2016). "Cancerfondsrapporten". <https://res.cloudinary.com/cancerfonden/image/upload/v1458226058/documents/cancerfondsrapporten-2016.pdf>

Cancerfonden (2019). "Intressepolitiskt program. Cancerprevention minskar cancerrisken". <https://static-files.cancerfonden.se/intressepolitiskt-program-2019-cancerprevention.pdf>

Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket (2017). "Förslag till åtgärder för ett stärkt, långsiktigt arbete för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet". <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/5514b381077f4175b13fca5fe1089abe/forslag-till-atgarder-matvanor-fysiskaktivitet.pdf>

IHE (2020). "Cancer i Sverige – Hur mycket beror på påverkbara riskfaktorer?". Institutet för Hälso- och Sjukvårdsekonomi. Rapport 2020:9. https://ihe.se/wp-content/uploads/2020/11/IHE-rapport-2020_9_.pdf

Kairos Future (2018). "Sveriges solvanor 2018". November 2018. <https://www.stralsakerhetsmyndigheten.se/contentassets/92c14bf86acf4e87be854a3e4552cea3/sveriges-solvanor-2018.pdf>

Kommissionen för jämlik hälsa (2017). "Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa. Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa". Slutbetänkande av Kommissionen för jämlik hälsa (SOU 2017:47). Stockholm 2017

Livsmedelsverket (2016). "Att följa förändringar i befolkningens matvanor – indikatorer med målnivåer". Rapport 20, 2016. <https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2016/att-folja-forandringar-i-befolkningens-matvanor-indikatorer-med-malnovaer-rapport-nr-20-2016.pdf>

Lundberg, Olle, och Östergren, Olof (2021). "Hur sprids icke-smittsamma sjukdomar? Våra levnadsvanor från samhälle till biologi och tillbaka igen". Rapport till Cancerfonden och Hjärt-Lungfonden.

Statens Folkhälsoinstitut (2010). "Folkhälsopolitisk rapport 2010. Framtidens folkhälsa – allas ansvar". Statens folkhälsoinstitut, Östersund 2010, r 2010:16. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/5d2edf20c6f846cd91a2f7d20361e200/r2010-16-folkhalsopolitisk-rapport-2010.pdf>

Statskontoret (2019). "En analys av några offentliga styrmedel för bättre matvanor". Rapport 2019:10. <https://www.statskontoret.se/siteassets/rapporter-pdf/2019/2019-10.pdf>

WCRF (2018). "Driving action to prevent cancer and other non-communicable diseases: a new policy framework for promoting healthy diets, physical activity, breastfeeding and reducing alcohol consumption". World Cancer Research Fund International, 2018. <https://www.wcrf.org/wp-content/uploads/2021/07/POLICY-FRAMEWORK-web.pdf>

Bilaga 1. Bedömningsunderlag området övervikt

Hälsofrämjande samhällen

	MATVANOR OCH LIVSMEDEL	FYSISK AKTIVITET	TÄNKBARA NYA POLITISKA ÅTGÄRDER
SAMHÄLLSPLANERING		Plan- och bygglagen, som bland annat ställer krav på planering som främjar fysisk aktivitet, samt "Planera för rörelse!". Vägledning om byggd miljö som stimulerar till fysisk aktivitet i vardagen. "Miljöer för idrott och rörelse". Boverkets mål inom idrottspolitik, friluftsliv, samhällsplanering och byggande.	Cancerfonden: Samhällsplaneringen ska främja ökad fysisk aktivitet för alla människor genom livet. Sydkorea: Förbud mot försäljning av skräpmat, snabbmat och läsk i skolorna och inom 200 meter från skolorna.
LOKALA SATSNINGAR	Healthy cities (WHO, flera kommuner och regioner i Sverige).	Healthy cities (WHO, flera kommuner och regioner i Sverige).	
UTBUD AV MAT OCH DRYCK	Regeringsuppdrag till Livsmedelsverket om branschöverenskommelse salt och socker.		
MARKNADSFÖRING	Förbud mot marknadsföring i radio och TV gällande barn under 12 år samt generellt förbud för marknadsföring mot barn. EU-gemensamma regler för marknadsföring närings- och hälsopåståenden.		Cancerfonden: Lagstiftningen gällande marknadsföring av livsmedel riktad mot barn ska skärpas och anpassas till det nya medielandskapet.
EKONOMISKA STYRMEDEL		Personalvårdsförmån, motion och friskvård. Statligt stöd till idrottsföreningar med fokus på barn och unga.	Cancerfonden: Producentavgift på sockersötade drycker ska införas. Finland: Skattereduktion för de som cyklar till och från jobbet.
HÄLSOSAMMA MILJÖER (med fokus på skolor, arbetsplatser, offentliga verksamheter)	Avgiftsfri skolmat i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Riktlinjer näringsriktig mat för offentliga måltider (baserat på de nordiska näringsrekommendationerna, NNR).	Vägledning barns och ungas utemiljö, särskilt fokus på förskole- och skolgårdar. Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet.	Cancerfonden: Minst 60 minuters rörelse varje dag ska införas under skoldagen, utöver undervisning i idrott och hälsa. Slovenien: Förbud mot godis- och läskautomater i skolor.
MÄRKNINGAR OCH FÖRPACKNINGAR	Märkning för näringsinnehåll och hälsopåståenden. Nyckelhålmärkning.		

Individanpassat stöd

	MATVANOR OCH LIVSMEDEL	FYSISK AKTIVITET	TÄNKBARA NYA POLITISKA ÅTGÄRDER
UTBILDNING OCH KUNSKAPER	Grundskolan, läro-/kursplan Hem- och konsumentkunskap.	Grund- och gymnasieskolan, läro-/kursplaner Idrott och hälsa.	
RÅDGIVNING INOM VÅRDEN	Nationella riktlinjer prevention och behandling ohälsosamma levnadsvanor.	Nationella riktlinjer prevention och behandling ohälsosamma levnadsvanor, som inkluderar Fysisk aktivitet på recept, FaR.	Cancerfonden: Arbetet med Socialstyrelsens nationella riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor behöver intensifieras. Finland: Obligatorisk kostrådgivning inom motsvarande MVC och BVC.
VÅGLEDDANDE INFORMATION	De nordiska näringsrekommendationerna (NNR), från 2012. Livsmedelsverkets kostråd för vuxna (inkl. barn över 2 år), spädbarn och barn 1-2 år.	Nationella riktlinjer fysisk aktivitet och stillasittande.	Cancerfonden: Informationsinsatser för att öka kunskapen hos allmänheten om sambandet mellan en ohälsosam kost och cancer ska genomföras. Cancerfonden: Informationsinsatser för att öka kunskapen hos allmänheten om sambandet mellan fysisk inaktivitet och cancer ska genomföras.

Strukturella faktorer

	MATVANOR OCH LIVSMEDEL	FYSISK AKTIVITET	TÄNKBARA NYA POLITISKA ÅTGÄRDER
SAMORDNADE INITIATIV	Regeringsuppdrag till Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket om nationella mål för hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion, klart senast 31 januari 2024.	Främjande av ökad fysisk aktivitet, nationell samordnare och kommande policyförslag (Dir. 2020:40). Nationell strategi för ökad och säker cykling från 2017.	Cancerfonden: En nationell handlingsplan för hälsosamma levnadsvanor ska tas fram.

Bilaga 2. Bedömningsunderlag området tobak och alkohol

När det gäller tobak och alkohol bedöms inte "Utbud av mat och dryck". Den delen ses inte som tillämplig för området tobak och alkohol.

Hälsofrämjande samhällen

	TOBAK	ALKOHOL	TÄNKBARA NYA POLITISKA ÅTGÄRDER
SAMHÄLLSPLANERING		Den restriktiva alkoholpolitiken med Systembolagets detaljhandelsmonopol.	Cancerfonden: Sverige ska upprätthålla en restriktiv alkoholpolitik med försäljningsmonopol.
LOKALA SATSNINGAR	Det kommunala arbetet för rökfritt Sverige 2025, 47 kommuner har ställt sig bakom målet.	Healthy cities (WHO, flera kommuner och regioner i Sverige).	
UTBUD AV MAT OCH DRYCK			
MARKNADSFÖRING	<p>Krav på "neutral" produktpresentation (ej fördelaktig/positiv).</p> <p>Elektroniska cigaretter får inte heller beskrivas som mindre skadliga.</p> <p>Marknadsföringsförbud och -begränsningar.</p> <p>Sponsringsförbud.</p> <p>Reglering av produktplacering i TV.</p> <p>Åldersgräns 18 år.</p>	<p>Regler för hur marknadsföringen får vara utformad (lag och allmänna råd); måttfull, neutral och saklig, ej skildra eller riktas till barn eller unga under 25 år. Gäller även sponsring.</p> <p>Åldersgränser: Systembolaget, 20 år.</p> <p>Restauranger och barer, folköl, 18 år.</p> <p>Vissa restriktioner för införsel, främst utanför EU.</p>	<p>Cancerfonden: Lagstiftningen gällande marknadsföring av alkohol ska utökas.</p> <p>Cancerfonden: Exponeringsförbud för att tobaksförpackningar inte ska synas i butik.</p> <p>Norge: Totalförbud mot marknadsföring av alkohol i TV, radio, utomhus, tryckt media, digital media och sponsring av sportevenemang.</p>
EKONOMISKA STYRMEDEL	<p>Tobaksskatt (punktskatt) som prispolitik.</p> <p>Tobaksskatt också på övrig tobak från 1 augusti 2021.</p> <p>Tobaksskatten aviseras höjas från 2023.</p>	<p>Alkoholskatt (punktskatt) som prispolitik.</p> <p>Alkoholskatten aviseras höjas från 2023.</p>	<p>Cancerfonden: Regelbundna och betydande höjningar av tobaksskatten ska genomföras.</p> <p>Cancerfonden: En betydande höjning av alkoholskatten ska genomföras.</p>
HÄLSOSAMMA MILJÖER (med fokus på skolor, arbetsplatser, offentliga verksamheter)	<p>Tillståndskrav för detaljhandel med tobaksvaror samt miljö som innebär att ålderskontroll kan göras.</p> <p>Rätt till rökfri arbetsmiljö (inte mot sin vilja utsätts för tobaksrök eller liknande i arbetslokaler).</p> <p>Hälsofrämjande miljö fri från tobak i skolan, inbegriper skolans lagstadgade ansvar för rökfria skolgårdar.</p> <p>Rökförbud i offentliga lokaler, i kollektivtrafik, på restauranger och liknande, idrottsplatser och lekparker.</p>	<p>Tillståndskrav för servering av alkohol, krav på lokaler, ålderskrav serveringsansvarig personal, krav på att ej servera "överförskade" och måttfull servering samt att det vid servering av alkoholdrycker ska finnas lättdrycker att tillgå i tillfredsställande urval och omfattning.</p> <p>Arbetsmiljöpolicy för alkohol och droger.</p> <p>Alkoholtest av fordonsförare.</p> <p>Utvecklingsprojektet Alkoholförebyggande insatser i arbetslivet, Alna och Folkhälsomyndigheten 2018-2020.</p>	<p>Danmark: Lagstadgad tobaksfri skoltid från juli 2021. Gäller såväl tobaksrökning som snus och e-cigaretter.</p>
MÄRKNINGAR OCH FÖRPACKNINGAR	<p>Tobaksvaror för rökning: texter och illustrationer om hälsorisker (lag och förordning).</p> <p>Elektroniska cigaretter ska förses med hälsovarningar (lag och föreskrift).</p> <p>Krav på förpackningsstorlek; tex. minst 20 cigaretter i en förpackning.</p>		<p>Cancerfonden: Tobaksförpackningar ska utformas neutralt och utan logotyper.</p> <p>Cancerfonden: Varningstexter på alkoholförpackningar ska införas.</p>

Individanpassat stöd

	TOBAK	ALKOHOL	TÄNKBARA NYA POLITISKA ÅTGÄRDER
UTBILDNING OCH KUNSKAPER	Skolans styrdokument, bl.a. läroplaner om skolans uppdrag om risker med tobak för grundskolan och gymnasiet.	Skolans styrdokument, bl.a. läroplaner om skolans uppdrag om risker med alkohol för grundskolan och gymnasiet.	
RÅDGIVNING INOM VÅRDEN	Nationella riktlinjer prevention och behandling ohälsosamma levnadsvanor. Patienter som röker bör erbjudas kvalificerat rådgivande samtal och ibland, läkemedel som hjälp för att sluta röka.	Nationella riktlinjer prevention och behandling ohälsosamma levnadsvanor Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende.	Cancerfonden: Arbetet med Socialstyrelsens nationella riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor behöver intensifieras.
VÅGLEDANDE INFORMATION	Sluta röka-linjen, information om rökning och snusning på 1177 Vårdguiden.		Cancerfonden: Informationsinsatser för att öka kunskapen hos allmänheten om sambandet mellan alkohol och cancer ska genomföras.

Strukturella faktorer

	TOBAK	ALKOHOL	TÄNKBARA NYA POLITISKA ÅTGÄRDER
SAMORDNADE INITIATIV	Regeringsmål om rökfritt Sverige 2025. Ambition om förnyad nationell ANDTS-strategi 2021-2025, men ej beslutad av riksdagen. Utredning (SOU 2021:22) "Hårdare regler för nya nikotinprodukter": proposition mars 2022.	Ambition om förnyad nationell ANDTS-strategi 2021-2025, men ej beslutad av riksdagen.	Cancerfonden: En konkret handlingsplan med tydliga delmål för ett rökfritt Sverige som sträcker sig längre än 2025 ska tas fram. Cancerfonden: Regleringen av e-cigarettor och andra nikotinprodukter ska harmoniseras med lagstiftningen för cigarettor och gäller såväl e-cigarettor med nikotin som utan.

Cancerfondens vision är att besegra cancer. Genom att finansiera den främsta forskningen, sprida kunskap om cancer och påverka beslutsfattare i viktiga frågor, arbetar vi för att färre ska drabbas och fler ska överleva cancer.

Cancerfonden är en fristående, ideell organisation utan statligt stöd. Vårt arbete är helt beroende av testamenten och gåvor från privatpersoner och företag.

Vi är en av de största finansiärerna av svensk cancerforskning. Sedan 1951 har vi delat ut drygt 12 miljarder kronor till de främsta forskningsprojekten i Sverige. Överlevnaden i cancer har mer än fördubblats under samma tid.

Tack vare forskningens framsteg överlever i dag två av tre som får cancer. Vi har kommit långt, men vi är inte framme än.

#tillsammansmotcancer

CANCERFONDEN

Cancerfonden | 101 55 Stockholm | Besök: David Bagares gata 5 | Telefon 020-59 59 59
Plusgiro 90 1986-0 | Bankgiro 901-9514 | cancerfonden.se